

Лекція: Економічні та правові засади підприємництва в Україні.

1. Завдання, права і обов'язки суб'єктів підприємницької діяльності.
2. Процес створення власної справи.
3. Органи державного регулювання підприємництва, їх функції.
4. Програма державної підтримки підприємництва.

Господарський кодекс України гл.4 Господарська комерційна діяльність.

Кожне підприємство, незалежно від форми власності, має діяти і вести господарську діяльність у межах чинного законодавства.

Законодавство України визначає види і форми підприємств, правила їх організації та ліквідації, механізми здійснення ними підприємницької діяльності, створює однакові умови для діяльності підприємств незалежно від форми власності, визначає їх права і форми відповідальності у здійсненні господарської діяльності, регулює відносини з іншими суб'єктами господарювання та державою.

До **законодавчих актів** належать нормативні акти Верховної Ради України та Кабінету міністрів України. До **підзаконних нормативних актів** – укази та розпорядження Президента України, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів, нормативні акти місцевих рад народних депутатів та місцевих адміністрацій.

Специфікою законодавства про підприємницьку діяльність є велика кількість підзаконних нормативно-правових актів (положень, інструкцій, правил тощо), що ускладнює можливість його систематизації.

Основними правовими актами, які регулюють діяльність підприємств, є:

- Господарський кодекс України – регламентує порядок створення, реєстрації, ліквідації і реорганізації підприємства; розкриває загальні принципи управління підприємством і самоврядуванням трудового колективу; розглядає механізм формування і використання майна підприємств; визначає види господарської, економічної і соціальної діяльності підприємств; фіксує права і відповідальність у здійсненні господарської діяльності; регулює відносини з іншими господарюючими суб'єктами та державою;

- Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» – підприємство вважається створеним і набуває прав юридичної особи з дня його державної реєстрації;

- статут підприємства;

- Генеральна тарифна угода;

- колективний договір;

- Класифікація організаційно-правових форм господарювання, затверджена наказом державного комітету України по стандартизації, метрології та сертифікації;

- інші правові документи, що регулюють окремі напрями діяльності підприємства.

Статут підприємства – це зібрання обов’язкових правил, що регулюють його взаємовідносини з іншими суб’єктами господарювання, а також індивідуальну діяльність. Статут затверджується власником (власниками) майна, а для державних підприємств – власником майна за участю трудового колективу.

Засновницький договір – це угода, укладена між двома або кількома засновниками щодо створення підприємства.

Колективний договір – це угода між трудовим колективом в особі профспілки та адміністрацією або власником, яка щорічно переглядається і регулює їх виробничі, економічні і трудові відносини.

Підприємства можуть використовувати тарифні сітки і шкали співвідношень посадових окладів, що визначаються галузевими або генеральними угодами як орієнтири для диференціації оплати праці залежно від професії, кваліфікації працівників, складності та умов виконуваних ним робіт.

Генеральна тарифна угода – частина договірного регулювання відносин між роботодавцями (в особі федерації роботодавців) та працівниками (в особі федерації профспілок).

Генеральна тарифна угода включає такі розділи:

- зазначення договірних сторін і правової бази тарифної угоди;
- оплата праці;
- забезпечення зайнятості;
- охорона праці;
- соціальні гарантії;
- зобов’язання профспілок;
- гарантії профспілкової діяльності;
- склад комісії;
- лист погодження.

Положення генеральної тарифної угоди мають пряму дію, поширюються на підприємства усіх форм власності, є обов’язковими як мінімальні гарантії для сторін при укладенні колективних договорів, галузевих та регіональних угод.

Економічні умови створення підприємницьких організаційних структур – це, в першу чергу, пропозиція товарів та попит на них; види товарів, які можуть придбати покупці, обсяги грошових коштів, які покупці можуть витратити на ті покупки; надлишок або нестача робочих місць, робочої сили, що впливають на рівень заробітної плати працівників, та їх можливості придбання товарів.

На економічну обстановку суттєво впливають наявність і доступність грошових ресурсів, рівень доходів на інвестований капітал, а також величина позичкових коштів, до яких готові звернутися підприємці для фінансування своїх ділових операцій і які готові надати їм кредитні установи.

Економічні ресурси є кістком виробництва й охоплюють засоби праці, які використовуються в процесі виробництва. Це трактори, автомобілі, комбайни, сільськогосподарські машини, виробничі будівля та споруди, засоби зв’язку й інші засоби, що використовуються і характеризують потужність підприємств.

Економічні ресурси поділяються на:

- матеріальні – сукупність предметів і засобів праці, якими володіє і які використовує підприємство у процесі виробництва;
- трудові – працівники підприємства;

- фінансові – грошові засоби, що є на рахунку в банку та касі підприємства і використовуються для обслуговування виробництва: на придбання засобів, сировини і матеріалів, оплату праці, інвестиції, науково-дослідні й пошукові роботи та ін.

Будь-яке підприємство, яке веде виробничу або комерційну діяльність, повинно володіти певним капіталом. Капітал створює основу функціонування підприємства та можливості його розвитку. Його ключова роль пояснюється здатністю поєднувати усі фактори виробництва у єдиний виробничий комплекс підприємства.

Капітал підприємства – це сукупна вартість засобів у грошовій, матеріальній і нематеріальній формах, інвестована у його активи.

Капітал підприємства фактично відображає накопичені економічні блага, які виступають у формі грошових коштів та реальних капітальних об'єктів, залучених в економічний процес з метою одержання доходів.

Власний капітал характеризує загальну вартість засобів підприємства, які належать йому на правах власності і використовуються ним для формування своїх активів.

Позиковий капітал підприємства – це капітал сформований шляхом залучення коштів ззовні, незалежно від джерела та вартості його отримання.

Грошова, матеріальна і нематеріальна форми капіталу використовуються для формування статутного капіталу підприємства. Інвестиції у цих формах дозволені законодавством при створенні нових підприємств, а також збільшенні розмірів їх статутних фондів.

Основний капітал – частина капіталу підприємства, яка бере участь у виробництві товару протягом багатьох виробничих циклів і переносять свою вартість на вироблену продукцію частинами.

Оборотний капітал – частина капіталу підприємства, вартість якої переноситься у створювану продукцію повністю протягом одного виробничого циклу і повертається підприємству у грошовій формі після її реалізації.

Державний і приватний капітал може бути інвестованим у підприємство в процесі формування його статутного капіталу, а також в процесі його поточної виробничо-господарської діяльності.

Акціонерний капітал – капітал підприємств, створених у формі акціонерних товариств; пайовий капітал – капітал партнерських підприємств; індивідуальний капітал – капітал індивідуальних підприємств (сімейних) та фізичних осіб.

Споживчий капітал після його розподілу на споживчі цілі (виплата відсотків, дивідендів, соціальні виплати працівникам та ін.) втрачає функцію капіталу, оскільки є відтоком засобів підприємства з обороту.

Реінвестований капітал (накопичувальний) характеризує різні форми його приросту в процесі капіталізації прибутку, дивідендних виплат та ін.

Внутрішніми джерелами поповнення капіталу підприємства є прибуток, що залишається в розпорядженні підприємства, амортизаційні відрахування від основних засобів і нематеріальних активів, інші внутрішні джерела формування власних фінансових ресурсів.

Зовнішніми джерелами формування капіталу підприємства є кошти, не пов'язані з його діяльністю:

- кошти, які мобілізуються на фінансовому ринку;
- кошти, які підприємство одержує в порядку перерозподілу.

Підприємництво відіграє особливу роль у національному господарстві будь-якої країни, прискорюючи рух економіки шляхом підвищення ефективності та постійного оновлення і Україна не є виключенням. Нагромаджений досвід усіх індустріально розвинутих країн з ринковою економікою незаперечно підтверджує, що підприємництво – необхідна умова досягнення економічного зростання.

Аналіз наявного стану сучасного підприємництва дає змогу стверджувати, що нестабільність (політично) го середовища наносить відчутну шкоду економічному розвитку нашої країни. Підприємництво, особливо мале і середнє, у першу чергу, реагує на негативний вплив дестабілізаційних факторів. Така реакція найчастіше знаходить своє вираження у формі скорочення кількості підприємств приватного сектору, зниження обсягу виробництва та чисельності працюючих.

Проблеми у сфері підприємництва України спостерігаються як на макро-, так і на мікрорівні. Деякі з них носять настільки глобальний характер і так вкоренились на вітчизняних теренах, що їх вирішення можливе лише у випадку запровадження кардинальних економічних реформ або повного демонтажу існуючої економічної системи.

На мікрорівні сфера підприємництва стикається з такими основними проблемами: низька продуктивність праці та мотивованість працівників; високі витрати часу на підготовку податкових документів, ухилення від оподаткування, проведення тіншових операцій та виведення капіталу за межі країни та інші факти порушення норм господарського права; невисокий рівень кваліфікації підприємців, що значно ускладнює перспективи інноваційного розвитку; неефективний менеджмент, що спричиняє до зниження конкурентоспроможності підприємств; недостатність коштів у підприємців для розвитку власної справи; високі відсоткові ставки за користування банківськими кредитами.

Розглядаючи показники малого бізнесу, можна відмітити, що показник кількості суб'єктів підприємницької діяльності на тисячу осіб населення в Україні у 10 разів менший, ніж у розвинених європейських країнах. А внесок малих підприємств у валовий внутрішній продукт складав лише 10%, це у 3 – 4 рази нижче, ніж у більшості європейських країн. Особливо негативним явищем є те, що значна кількість зареєстрованих малих підприємств займається лише такими швидко прибутковими видами господарської діяльності, як торгівля та посередницькі послуги. Як свідчить статистика, тільки 5% з числа новостворених підприємств в Україні можна вважати успішними, 35% зникають вже протягом першого року діяльності. Решта 60% ледве зводять кінці з кінцями.